

# MUZEJSKI VJESNIK 15

---

# MUZEJSKI VJESNIK

## GLASILO MUZEJA SJEVEROZAPADNE HRVATSKE

Bjelovar, Čakovec, Čazma, Grabrovnica, Kalinovac, Koprivnica, Križevci, Kumrovac, Kutina, Sesvete, Sveti Ivan Zelina, Trakošćan, Varaždin, Varaždinske toplice, Veliki Tabor, Virje.

**Broj 15/1992**

**Godina XV**

Urednički kolegij:

Ana Bobovec (Kutina), Miroslav Klemm (Varaždin), Slavica Moslavac (Kutina),  
Marina Šimek (Varaždin)

Tehnički urednik:

Svenibor Pohajda

Korektura:

Zdenka Belić, Ana Bobovec

Nakladnik:

Muzej Moslavine u Kutini

Za nakladnika:

Slavica Moslavac

Priprema i tisak:

»Grata« Bjelovar

Naklada: 650 primjeraka

»Muzejski vjesnik« izlazi jedamput godišnje.

Rukopisi se ne honoriraju i ne vraćaju.

Za sadržaj i lekturu tekstova odgovorni su autori.

»Muzejski vjesnik« solidarno financiraju muzeji sjeverozapadne Hrvatske.

## OSVRT NA NOVOOTKRIVENO ARHEOLOŠKO NALAZIŠTE U ČAZMI

Krajem kolovoza 1991. godine na prostoru stare povijesne jezgre Čazme kojom dominira prvotno srednjovjekovna, a danas župna crkva sv. Marije Magdalene, otkriveno je novo arheološko nalazište prilikom radova na gradnji gradske tržnice. Lokacija buduće tržnice, trenutno u fazi izgradnje, nalazi se u ul. Kralja Tomislava (ranije Josip Radanovića) na dvorišnom prostoru kuće Neške Tudić (kč. br. . 2185, 2186), smještenom između Mjesne zajednice i prodavaonice trgovačkog poduzeća "Moslavina" (sl. 1).

Mehanizirani sikop temeljne jame izvelo je GP "Novogradnja" Daruvar — ispostava Čazma na površini 18 x 22 metra, s manjim produžetkom otkopa uz prodavaonicu vel. 3 x 5 metara i dubinom iskopa tla od 1,5 do 3 metra (T. I, 1). Zavičajni muzej u Čazmi vršio je nadzor nad zemljanim radovima tijekom čitavog njihovog trajanja do početka listopada, jer se na osnovu ranijih istraživanja pretpostavljalo da i na ovom dijelu Čazme postoji nalazište s ostacima srednjovjekovnih građevina.<sup>1</sup> Tijekom radova pronađeni su ulomci srednjovjekovne keramike i osteološki ostaci, dok tragovi arhitekture iz tog razdoblja nisu otkriveni. Nalazište je, nažalost, potpuno uništeno iskopom tla usprkos pokušajima da se zaštiti od devastacije.

Prema terenskih opažanjima keramički nalazi ustanovljeni su manjem opsegu u ispremiješanom i naknadno prekapanom sloju do smeđe zemlje na dubini od 0,55 do 1,50 metra zajedno s recentnim materijalom i građevinskom šutom od klaonice porušene prije 15-tak godina. Pretežni dio nalaza i osteoloških ostataka ustanovljen je u produžetku otkopa uz prodavaonicu u sloju masne plavkastocrne taložine na 1,5 do 2,75 metra dubine ispod površine (T. I, 1). Po svom habitusu predstavlja sekundarno formiranu taložinu, a zbog načina izvođenja iskopa i male površine nije se mogao utvrditi raster njegovog prostiranja.

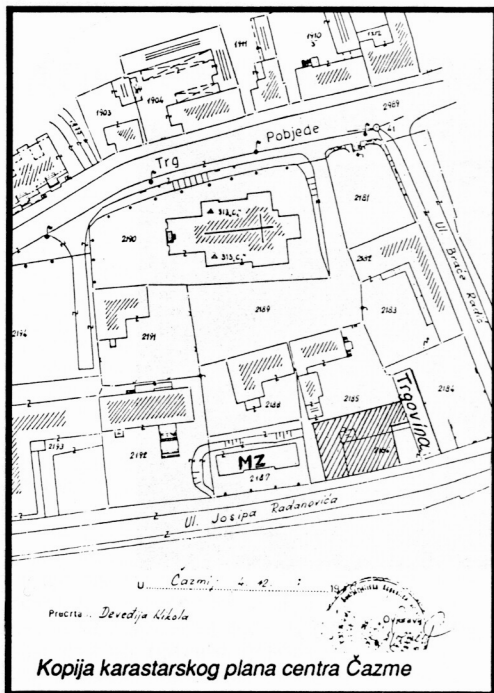
Keramički inventar nalazišta predstavljen je brojnim ulomcima posuda neujednačene fature s doatkom običnog i rjeđe bijelog kvarcnog pijeska. Modelacija površine uglavnom je prosječne kvalitete, češće s tragovima gara od upotrebe po čemu se svrstava u kategoriju ku-

hinjskog posuđa. Kod posuda jednostavine profilacije rubova prevladava crna, iznimno siva i oker boja površine (T. I, 2—16), a na primjercima raščlanjenijih rubova boja varira u širokom rasponu od sive, sivooker, oker, sivosmeđe (T. I, 17—22), do pretežno crvenkastih tonova (T. I, 23—26). Među oblicima prevladavaju razni tipovi lonaca, a sasvim rijetko zastupljene su i zdjele, vrčevi i pećnjaci. Uk-rasni repertoar vrlo je skromnog opsega jer nisu sačuvani čitavi profili posuda, već uglavnom rubni ili trbušni dijelovi, što je omogućilo determinaciju tipoloških oblika.

Kod lonaca postoji vrlo širok raspon tipova od jednostavnije profiliranih do oštro raščlanjenih rubova. Prvoj grupi pripadaju jajoliki i trbušasti, izuzetno bombasti oblici s nižim koso izvučenim vratom spram ramena i ravnim ili zakošenim rubom (T. I, 2—7). Ukrašavanje je prisutno samo na ramenom segmentu s dva reda kružno tekućih plitkih linija (T. I, 7). Približno slični oblici (T. I, 3, 4) mogu se naći na bečejskom nalazištu Botra i datirati u XIII. stoljeće.<sup>3</sup> Oštrije profilirani rub jajolikog lonca (T. I, 6) ima približne analogije u našičkom materijalu XIII—XIV. stoljeća<sup>4</sup>, na osnovu čega se ovu grupu može vremenski opredijeliti u XIII. st.

U drugu grupu uvršteni su trbušasti i izrazito bikonični lonci s niskim vratom jače izvijenim prema ramenu i okruglim rubom povijenim prema unutrašnjoj, odnosno vanjskoj stijenci (T. I, 8, 9). Slični oblici bikoničnog tipa pojavljuju se na slovenskom nalazištu Otok već u XII. stoljeću, ali su pouzdano datirani u XIV. stoljeće.<sup>5</sup>

Trećoj brojnijoj skupini pripadaju trbušasti oblici s nižim jače povijenim vratom spram ramenog segmenta i različitom profilacijom rubova, od jednostavije profiliranih (T. I, 10—13) do naglašeno raščlanjivanje (T. I, 14—16). Neki tipovi lonaca (T. I, 13) imaju srodnosti s našičkim nalazima XIII—XIV stoljeća<sup>6</sup>, a približne analogije za oblik ukrašen na ramenu s pet plitkih linija (T. I, 14) postoje i na utvrdi Klenovec u germanskoj robi XIII. stoljeća<sup>7</sup>. Uhasti tip ruba (T. I, 15) istovjetan je jednom primjerku čaše u našičkom materijalu XV stoljeća<sup>8</sup>, a posljednji tip iz ove grupe (T. I, 16) s naglašenim prijelazom vratnog u rameni dio ukrašen nizovima plitkih vodoravnih linija ima sličnosti u materijalu XV stoljeća izvan Hrvats-



ke<sup>9</sup>. Na osnovu komparacije treću skupinu može se datirati u širi vremenski okvir od približno sredine XIII do zaključno s XV stoljećem.

Četvrtu grupu predstavljaju lonci blago trbušastog oblika s izrazito visokim konkavnim vratom, postavljenim gotovo okomito u odnosu na rameni segment, koji je u pravilu oštro naglašen od vrata (T. I, 17—22). Profilacije rubova pokazuju veliku varijabilnost i istaknutu raščlanjenost, a ukrašavanje je izvedeno na ramenu i trbušnom dijelu kružno tekućim nizovima rebrastih pojaseva i kanelura (T. I, 20). Ova najučestalija grupa ima izrazite sličnosti s keramičkim nalazima iz ul. M. Novčića u Čazmi, koji su po prisustvu tzv. žute i gotičke slikane keramike datirani u XV i početak XVI stoljeća.<sup>10</sup>

Od ostalih vrsta posuda nađene su zdjele koničnog oblika s ravnim ili zadržanim, prema unutra uvučenim rubom (T. I, 23—25), visoki vrčevi s ručkom i cilindričnim užim vratom bikoničnog profila na kojem je niz sitnih kosih ureza (T. I, 26). Pećnjaci se pojavljuju u formi duboke konične čaše ukrašene plićim ili dubljim kanelurama, te u obliku široke posude četvrtastog oblika.

Keramički materijal ovog nalazišta može se prema trenutnom stanju istraživanja Čazme datirati u širem vremenskom rasponu od najranije trećeg decenija XIII. stoljeća, kada zagre-

bački biskup Stjepan II. osniva današnju Čazmu<sup>11</sup>, do zaključno početka XVI. stoljeća.

U određivanju karaktera samog nalazišta od naročito značaja je plan Čazme iz XVII. stoljeća<sup>12</sup> na kojem su s južne strane crkve sv. Marije Magdalene shematski naznačene nastambe u varoši u dva usporedna niza. Premjeravanjem vanjskog drugog niza na razmjer današnjih urbanističkih planova (vidi bilj. 1) ustanovljeno je da se prostirao upravo na lokaciji tržnice, te bi ranije opisani sloj predstavljao otpadnu jamu. Zbog odsustva tragova srednjovjekovnih objekata na tom prostoru, možda uništenih izgradnjom klanonce i drugih građevina što je manje vjerojatno, može se pretpostaviti da je drugi niz nastambi bio položen nešto sjevernije, bliže samoj crkvi. U tom kontekstu taložina bi predstavljala ostatak opkopa oko ovog drugog niza nastambi. Program zaštitnih arheoloških iskopavanja na lokaciji II. faze gradnje tržnice u neposrednoj blizini, prihvaćen od Regionalnog zavoda za zaštitu spomenika kulture u Zagrebu, možda će u svojoj finalizaciji doprinijeti rješavanju ove topografske problematike srednjovjekovne Čazme.

## Bilješke:

1. V. Štrk, Pokusno arheološko iskopavanje u središnjem dijelu Čazme, Muzejski vjesnik 14, Glasilo MDSZH, Kutina 1991, str. 32.
2. Regionalni zavod za zaštitu spomenika kulture iz Zagreba sredinom lipnja 1991. godine obavijestio je nadležni organ SO Čazma da se prije početka gradnje tržnice moraju provesti arheološka iskopavanja, ali je izvođač radova svojevoljno započeo s iskopom IIa. Zavičajni muzej urgentno je o tome obavijestio Regionalni zavod koji je zahtijevao obustavu daljnjih radova. Općinski organ nije postupio po tom rješenju pa je nalazište bilo devastirano.
3. N. Stanojević, Botra, Bečež — srednjovjekovno nalazište, Arheološki Pregled 21, Beograd, 1980, str. 165 i dalje, T. CVI, 1.
4. I. Mažuran, Arheološko iskopavanje u Našicama, Osječki zbornik V, Osijek 1956, str. 110, T. IV, 14a (dalje: I. Mažuran 1956)
5. V. Šribar, Balcanoslavica 3, 1974, str. 43, T. I, Aa.
6. I. Mažuran 1956, str. 108, T. III, 10.
7. Ž. Tomičić, Klenovec/Veliko Gradišće, srednjovjekovna utvrda, Arheološki Pregled 28 (1987), Ljubljana 1989, str. 169, sl. 3
8. I. Mažuran 1956, str. 112, T. III 19
9. M. Bajalović-Hadži-Pešić, Keramika u srednjovjekovnoj Srbiji, Beograd 1981, str. 44, 47, Sl. VII, 1
10. V. Štrk, Noviji srednjovjekovni nalazi u Čazmi, Muzejski vjesnik 12, Glasilo MDSZH, Bjelovar 1989, str. 33.
11. I. Krstitelj Tkalcić, Povijesni spomenici zagrebačke biskupije XII i XIII stoljeća, Zagreb 1874, vol. II, str. 68—72
12. N. Prosen, Arheološko iskopavanje tvrđave u Čazmi, Ljetopis JAZU knj. 64, Zagreb 1960, str. 219, Sl. 1

T1



1 ČAZMA-Tržnica (središnji i istočni dio)

